

Живојин Ђурић*

Институт за политичке студије

ПОЛИТИЧКИ И НАЦИОНАЛНИ АСПЕКТИ ДРЖАВНОГ ПИТАЊА СРБИЈЕ У ДИЈАЛОГУ О КОСОВУ И МЕТОХИЈИ**

„Ја не одлучујем хоћу ли ићи у бој по томе колика је сила
која ми прети,
него по томе колика је светиња коју браним“ – Кнез Лазар

Сажетак

Националну и државну политику Србије, усмерену на решавање проблема Косова и Метохије, потребно је водити са становишта реализовања виталних националних и државних интереса Републике Србије. У језгру тих интереса налазе се вредности територијалног интегритета и суверености Србије на читавом државном простору укључујући и јужну аутономну покрајину. Одатле је реинтеграција територије покрајине КиМ примарни национални и државни

* Научни саветник, Институт за политичке студије, Београд.

** Овај текст је написан за потребе учешћа на другом по реду сусрету у оквиру унутрашњег дијалога о решавању проблема Косова и Метохије, на коме су се окупили представници института друштвених наука. Сусрет је одржан у Палати Србија 13. новембра 2017. године. Изводи из текста су интерпретирани у току дијалога, сходно времену које је стајало на располагању уводничару и модератору разговора.

интерес који условљава интеграцију Србије у Европску унију. Да би се ти интереси одредили и испољили, те остварили и што ефикасније заштитили, потребан је унутарнационални консензус око његових оптималних политичких и уставноправних облика.

Унутрашњи дијалог има сврху само уколико се одвија у духу отворене и искрене размене мишљења о свим уставноправним и државноправним могућностима решавања косметског проблема са којим се у погоршаним српско/албанским односима суочава Република Србија и српски јеарод у целини. Дијалог о Косову и Метохији није почео недавно, он је заправо неизоставни део овдашње, давније и скорије историје. Отуда је потребно имати на уму да научни допринос у трагању за оптималним решењем не би требало оптерећивати кратким интервалима трајања и крајњим роковима окончања. Проблем КиМ је исувишне обременен унутрашњим и спољашњим супротностима и искључивостима, да би био решаван и разрешаван брзим и наглим, недовољно припремљеним одлукама. У потрази за обострано прихватљивим српско/албанским решењем косметског проблема потребно је имати добру вољу, испољити стрпљење али и упорност. У таквом приступу решавању проблема Косова и Метохије управо научници из домена друштвених наука у Србији, могу да дају свој драгоцен допринос.

Кључне речи: Србија, Косово и Метохија, српско/албански односи, проблем статуса, решавање проблема, реинтеграција КиМ, унутрашњи дијалог, међународни фактор.

I

Питање које нас је, као истраживаче из различитих области друштвених и хуманистичких наука окупило, јесте питање Косова и Метохије. Косовско-метохијско питање је емотивно и идентитетско питање свих питања савремене националне и државне политике Србије. У примарну важност овог питања у националним оквирима српског народа мало ко, заправо нико не сумња. Огромна већина грађана у Србији и српски народ у целини, питање Косова и Метохије

доживљава као дубоко морално и суштинско у државном и националном погледу.

О томе колико је горуће питање Косова и Метохије сложено у историјској, културној и политичкој визури, чули смо из уводног излагања колеге историчара Момчила Павловића. Заиста, питање Косова и Метохије је дуготрајан проблем у разним аспектима односа Срба и Шиптара, не само у Србији, него и у регионалном балканском простору. Дијалогска формула *косметског питања* захтева комплексан *одговор*, неопходно га је посматрати и као *косметски проблем* који је потребно континуирано разматрати, да би се у будућности без унапред одређеног временског термина, дошло до неког прихватљивог *решења*.

Познато је да су многи истраживачи као и институције, које представљају групацију друштвено-хуманистичких наука у Србији, током протеклих година и деценија већ постигли запажене научно-истраживачке резултате на плану тумачења косовско-метохијског питања, односно сагледавања проблема. Ти резултати се првенствено односе на територијално, национално и идентитетско питање Косова и Метохије и његовог државноправног статуса у садашњости али и будућности.¹ Одатле проистиче и потреба да се настави и продуби дијалог грађана и свих релевантних научних и образовних чинилаца у Србији (САНУ, Матица Српска, универзитети, институти итд.). То се нарочито односи на могуће уставноправне моделе, начине и циљеве решавања проблема чије противречности су се нагомилавале годинама, а не грешим ако кажем и вековима.²

Наиме, идеја да и научници који су непосредно укључени у научно-истраживачки рад, поред досад видљивог научног доприноса везаног за косметски проблем, предоче своје виђење решавања косовско-метохијског питања кроз активно учешће и у унутрашњем дијалогу. Тим пре, јер је међу научницима различитих експертских профила разних дисциплина друштвених наука, немали број оних који промишљају бројна питања унутрашњих друштвених и поли-

1 Дилеме уставних промена у Републици Србији, час. *Српска политичка мисао*, посебно издање, година 2017, Институт за политичке студије, Београд.

2 Видети: Зборник, „*Косово и Метохија – одговори и изазови*“, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997. година.

тичких процеса у Републици Србији. Истраживачи такође, свакодневно анализирају и тумаче сложене процесе који детерминишу спољну политику Републике Србије, то јест, геостратешке и геополитичке димензије српске политике у међународним односима.³

Иако се свеколики унутарполитички и спољнополитички процес не своди нужно само на деловање истакнутих лидера и политичара, свакако је потребно имати у виду и њихово деловање као иницијатора, организатора, модератора и непосредних актера одређених политичких пракси, нарочито у проблемским областима каква је, на парадигматичан начин, област Косова и Метохије.

II

У процесу решавања косовосметохијског проблема потребно је путем дијалога пронаћи целисходан и прихватљив модел за обе стране у решавању постојећег статуса Косова и Метохије. Дијалошко приближавање контурама могућег решења претпоставља јасно дефинисање државне политике Републике Србије, према отвореном проблему статуса Косова и Метохије у оквиру територијалног суверенитета Србије и геополитичког положаја српског народа у Републици Србији и региону целини (бивши југословенски простор).

Веома је важно становиште да и мале државе и мали народи имају право да се позивају на своје националне и државне интересе. Супротно пракси утемељеној на националним и државним интересима је политика доминације и хегемоније великих сила. Велике силе својим стратешким интересима подређују интересе мањих и слабијих држава, оспоравајући тим народима и државама чак и право да дефинишу и заступају своје интересе.⁴ На делу је неоимперијална и неоколонијална политика великих држава и њихових војних савеза у савременим, како се каже постмодерним условима. Зато је потребно научно објаснити утицај међународних околности

3 Миломир Степић: *Косово и Метохија посмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2011.

4 Јелена Гускова, Зборник: *Косово и метохија: рат и услови мира*, Филозофски факултет Косовска Митровица, 2014.

у којима су важећа правила међународног права заменили притисци, претње, принуде, безакоње и политика силе.

Запитајмо се како и зашто се у постхладноратовским околностима догодио пораст интервенционизма, мимо и против норми и правила међународног права? Вероватно зато што је међународно право поклекло пред налетом силе која је постала фактичка основа привидног разрешавања многих спорних међународних односа и високо конфликтних проблема. У крајњем случају, оружана сила је, и у питању Косова и Метохије, надвладала важеће међународно право. Примењена сила против СРЈ, посебно Србије, није решила проблем када је у питању дефинисање положаја Косова и Метохије,⁵ већ га је вишеструко проблематизовала, како на унутрашњем тако и међународном плану.

Стање је у много чему погоршано, штавише на забрињавајући начин отворене су многе сасвим нове недоумице. Поставља се питање шта у међународним односима предстоји и како ће изгледати свет у будућности уколико су напуштени добри обичаји међународног општења? Шта ће се убудуће дешавати када се усвојене норме међународног права, које регулишу и предупређују сукобе и ратове, ниподаштавају и тако бесомучно газе?

Нема места превеликом оптимизму што се тиче резултата расправе о унутрашњем дијалогу. Да се прецизније изразим, нисам сасвим уверен да ће ова расправа дати нешто посебно, поготову сензационално ново. Тешко да се тако брзо и само у кратком наврату може предложити куда ићи и како на том путу пронаћи апсолутно подесно решење. Про том мислим на оно статусно решење на које, претпостављам, мисли и већина научника: модел који ничим не би угрози национални и државни интерес Србије, а које би уједно задовољи и другу, шиптарску/албанску страну на Косову и Метохији.

О поменутих питањима у склопу проблема Косова и Метохије написано је много монографија, студија, брошура и књига, објављено је на стотине научних и стручних радова у домаћим и међународним часописима. Научна и стручна,

5 Зоран Милошевић, Живојин Ђурић; Зборник радова: *(Дез) интеграција држава и идентитет*, Институт за политичке студије, Београд, 2014.

као и део шире друштвене јавности са тиме је у одређеној мери упознат, али и даље остаје отворена дилема како и шта даље чинити у решавању овог националног и државног питања. Заједнички циљ и задатак је да се у процесу решавања косовскометохијског проблема ничим не угрозе витални државни и национални интереси Републике Србије и српског народа у целини.

Разуме се да овако сложено питање не може и не сме у овако кратком временску периоду да се прејудицира, посебно ако се има у виду, на једној страни значај Косова и Метохије за државни и национални субјективитет Републике Србије, а на другој страни чињеницу да се у међународним процесима радикално мењају односи и субјекти који детерминишу нове политичке околности.

Из наведених разлога управо питање Косова и Метохије и решавање његовог статуса у односу на целовитост Републике Србије је, са државног, националног, културног и верског, питање над питањима. Подвлачим да тренутно нема важнијег државног и националног питања од питања решавања статуса Косова и Метохије.

Из нејасног и неразјашњеног, у много чему нормативно и фактички неодређеног положаја Косова и Метохије у односу на Републику Србију као државу, исходе и остала веома проблематична питања са којима се суочава савремена Србија. Бројни реформски захтеви транзиционих промена на пољима економије, владавине права и изградње правне државе, јачања кључних институција, уважавања демократских процедура и демократске културе (дијалога), културног, верско-црквеног и другог развоја... под сенком су по Србе и Србију неиздржљивог стања на Косову и Метохији.⁶ Испоставља се да је решавање косовскометохијског питања детерминанта многих других питања која, на изглед или стварно, немају никакве додирне тачке са тим проблемом.

Питање Косова и Метохије је питање изразито дугог историјског трајања чији распон је олучен вековима супротних политичких интереса и противречних идеологија.⁷ Ду-

6 Миломир Степић, *Косово и Метохија посмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2011.

7 Радослав Гађиновић; *Отимање Косова и Метохије*, Београд : Новинско-издавачки центар «Војска», Београд, 2004; Милош Кнежевић: *Отмица Косова*, Институт за политичке студије, Београд, 2006.

бока историјска укореееност косовскометохијског проблема уједно значи да - ма колико жарко желели да се разрешење догоди у кратком времену - не можемо да дефинишемо сасвим прецизно како финално решити проблем који је нарастао деценијама и вековима.

Шта детерминише тако тешке околности косовскометохијског проблема? Уколико пажљиво посматрамо косовскометохијску садашњост установићемо да постоје бар три чиниоца која је неопходно имати у виду. Када промишљамо о томе како наћи статусно решење у коме Србија неће бити поражена нити оштећена, увређена и понижена, потребно је узети у обзир да би тим решењем и друга, у овом случају шиптарска страна, требало да буде задовољна. То у садашњим околностима је скоро немогуће решити, али исто тако не треба губити из вида да ће сутра уз бројне нове околности ово питање лакше решавати без већих међународних тензија.

а) Имајући поменуто у виду, прва околност која нам се намеће у промишљању косовскометохијског питања је та да се у садашњем времену испољава један упадљиви политички несклад. Тај несклад је у односу између оптималног интереса који би задовољио потребу да Република Србија остане територијално целовита и суверена, и максималистичких интереса шипратске стране да Косово буде коначно признато као независно. Када се то питање постави на овај начин – који је иначе садржан у реалним становиштима супротних страна - лако је увидети да је просто решење за у потпуности супротстављене интересе практично немогуће. Одатле је потребно у дужем периоду промишљати српско/шиптарске противречности у косовскометохијском проблему и тражити погодне модусе како би се та два очигледно супротна и скоро неспојива интереса, ипак кад-тад сусрела у неком колико-толико заједничком интересу;

б) Друга околност која појачава могућност да се ово неуралгично питање не реши тако једноставно и толико брзо јесте снажан притисак светских центара моћи који, право ре-

---

Милош Кнежевић: *Отмица Косова*, Институт за политичке студије, Београд, 2006.; Зоран Милошевић, *Независност Косова и Метохије – историјско подсећање и нова питања*, „*Политичка ревија*“ 1/2008, стр. 9-21. Институт за политичке студије, Београд

чено, не брину много о потребама и интересима српског или албанског народа, већ проблем односа Срба и Шиптара првенствено посматрају из угла свог геополитичког интереса.⁸

Односи Срба и Шиптара се посматрају са различитим аршинима, односно, интереси Шиптара и Срба самеравају се двоструким мерилима која ниуколико нису иста за Србе и Шиптаре. У том лицемерству се отворено крши међународно право, то јест, моралне норме савремене цивилизације. Савремено доба је, по свему судећи, дошло у ситуацију да је сила моћника потиснула са сцене међународно право. Оно практично више не постоји.

Сједињене Америчке Државе и друге моћне силе, које у својој историји имају империјалну праксу, посежу за силом у решавању скоро сваког сложеног проблема. Ако се и позивају на извесно право, то је сасвим специфично право, онако како га само они виде и тумаче.

У случају проблема Косова и Метохије велике западне силе предвођене Америком виде решење на тај начин да се Албанцима са Косова и Метохије по сваку цену испуне сви захтеви и потребе, јер је процењено да њихов етнички заповеднути простор у овом тренутку геополитички, демополитички и геостратешки значајнији него што је то национални, територијални и државни интерес српског народа;⁹

в) Најзад, и трећи разлог због кога се не може у кратком временском интервалу доћи до прецизног и добро осмишљеног решења проблема Косова и Метохије са становишта националног и државног интереса Републике Србије садржан је у чињеници да српска страна још увек није постигла национални консензус, у ствари, сагласно и јединствено мишљење како решити дуготрајно и болно историјско питање које је погађало многе генерације у српском народу.

Можда појединци у политичком дијалогу нису довољно свесни колико је значајно да се представници научних и политичких елита, али и грађани Србије, укључе у расправу

8 Миломир Степић: *Косово и Метохија посмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2011.; Момчило Суботић, Космет између силе и права, *Политичка ревија* 1/2008, Институт за политичке студије, Београд

9 Душан Пророковић, „Улога НАТО у осигуравању – државности Косова и последице по државност Србије“, *Политика националне безбедности*, бр. 2/2017, Институт за политичке студије, Београд

о решавању односа између Шиптара и Срба на Косову и Метохији.

Из три наведена разлога мислим да отворени процес унутрашњег дијалога не би требало да има кратак рок од неколико месеци. Потребно је више времена за садржајну размену мишљења у тежњи проналажења најбољег решења. Моје је дубоко убеђење да би на нивоу, да ли Владе или у оквиру Дирекције за Косово и Метохију, требало да се формира државно тело (комисија, агенција) које би континуирано пратило и у зависности од унутрашњих и међународних околности иницирало/предлагали могуће моделе – уставноправно решење питања статуса Косова и Метохије.

Доброг решења у процесу решавања не може бити ако се у скраћеном поступку изнесу појединачни стручни ставови правника, политиколога, економиста, социолога, културолога, књижевника, уметника, спортиста, Академије, универзитета, цркве итд.¹⁰ Свако ће рећи своје, али ће изостати синтеза. Шта ће се тиме добити? Добиће се раслојено мноштво мишљења, без једног целовитог, одрживог и прихватљивог модела. Јер проблем који је гомилан дуго, не може се једноставно разрешити једним потписом, декретом, или неким другим једноставним поступком.

У сваком случају, рад такве државног тела морао би да буде интердисциплинаран. Његов рад би се заснивао на бројним историјским, културним верским и међународним детерминантама које су релевантне да би се дошло до прихватљивог модела статуса Косова и Метохије у оквиру територијалне целовитости Републике Србије. Јер, са историјске тачке гледишта зна се шта је и како је са Косовом и Метохијом било, али се исто тако много тога не зна. Поготово се не зна у потпуности шта се све у кратком временском периоду на државном и међународном плану скорије историје дешавало (потписивање бројних споразума између Београда и Приштине нпр.).

Подсетимо се, да у предлогу решења проблема Косова и Метохије не би смели непромишљено да се односимо као што смо то учинили 1914. године са Нишком декларацијом.

10 Видети: Зборник, „Косово и Метохија – одговори и изазови“, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997. година.

Тада је Србија прокламовала своју ослободилачку ратну стратегију, а српски и национални интерес је преобличен у тежњу ка ослобађању јужнословенских народа, што је касније био основ за стварање Југославије. У састављању те декларације и њеном оправдању у великој мери су учествовали најугледнији тадашњи умови из друштвених и хуманистичких наука, Цвијић, Белић, Стојановић.¹¹ После једног века видели смо да пројекат Југославије за српски народ, српску државу није био адекватан нити реалан. Србија је стварањем Југославије изгубила своју тешком муком стечену државност. На тај начин отворили су се сви ови тешки и проблематични процеси на Косову и Метохији о којима ми, између осталог, данас расправљамо.

III

Реченом није потребно нешто нарочито и посебно ново додати. У расправи, истраживачи из друштвено-хуманистичких наука показали су разноврсне приступе косметском проблему, у зависности од припадања првој, другој или трећој групацији научних дисциплина у области друштвених наука. Значајно је да су у овој расправи подстакнута размишљања о многим питањима о којима ће неки други учесници, а вероватно и ми заједно са њима, даље да расправљају, како би се у неко догледно време конкретизовала данас исказана становишта и све оно што је до сада написано.

Не би се смело занемарити, а можда се и не зна довољно, да су вршена научна истраживања јавног мњења о разним аспектима мишљења грађана о проблему Косова и Метохије. Институт за политичке студије је обавио конкретна истраживања која су дала веома занимљиве али и поучне одговоре. На питање да ли би Република Србија требало да се одрекне Косова и Метохије да би постала чланица Европске уније, преко 60% грађана Србије се изјаснило за то да се Косово и Метохија задржи у територијалном саставу Србије, а да се Европска унија у случају условљавања занемари.¹²

11 Исто.

12 Емпиријско истраживање : Ставови и опредељења грађана Србије, новембар-децембар 2017. Института за политичке студије, Београд.

То значи да је све оно што је досад изречено у низу становишта о Косову и Метохији, још јаче и израженије у мишљењима и уверењима нашег народа. Научници али и политичари не би смели да такво јасно и одлучно становиште о Косову и Метохији међу грађанима пренебрегну и занемаре. Одатле је потребно да истраживачи и политичари заједно, организовано и у групама, одлазе у обилазак Републике Србије да би обавестили грађане, али исто тако да чују мишљења грађана о свим отвореним и нерешеним питањима везаним за положај и судбину Косова и Метохије.

Изложном ваља додати да би све оно што је изречено и забележено о унутрашњем дијалогу требало сакупити, систематично организовати, како би се припремио један документ, сажетак од неколико страница писаног текста. Тај сажетак би био користан материјал за људе који се баве државном политиком везаном за Косово и Метохију. У тренуцима у којима се доносе одлуке тај материјал био би корисна информативна и интерпретативна подлога заузимања ставова. У супротном, постоји бојазан да ће и данашња расправа стручњака из института друштвених и хуманистичких наука остати само забележена и можда поменута, али не и у пуној мери искоришћена, бар не на начин на који актуелна државна политика може да искористи научна сазнања која пружају истраживања у друштвено-хуманистичким наукама.

Још једном треба нагласити, као што је више пута досад речено, нараста свест о потреби постизања сагласности о стратешким политичким правцима и уствноправним моделима решавања косовскометохијског проблема.

Литература

Гађиновић Радослав, „Отимање Косова и Метохије“, *Српска политичка мисао*, бр. 3-4, 2005, стр. 97-114.

Милан Матић, Ђурић Живојин: *Kosovo and Metohija before the court of history*, Papers presented at the International Scholarly Meeting held at the Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade, March 16-18, 2006.

Кнежевић Милош, *Отмица Косова*, Институт за политичке студије, Београд, 2006.

- Кнежевић Милош, „Косово и Метохија у Србији – Србија у Европи: критика проалбанске еристике косовског проблема“, *Национални интерес*, бр. 2, 2006, стр. 51–94.
- Милошевић Зоран, „Независност Космета: историјско подсећање и нова питања?“, *Политичка ревија*, бр. 1, 2008, стр. 9–21.
- Миломир Степић, *Косово и Метохија посмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2011.
- Милорад Екмечић, *Ратни циљеви Србије 1914*, Српска књижевна задруга, Београд, 1973.
- Пророковић Душан, „Улога НАТО у осигуравању ‘државности Косова’ и последице по државност Србије“, *Политика националне безбедности*, бр. 2, 2017, стр. 105–118.
- Суботић Момчило, „Космет између силе и права“, *Политичка ревија*, бр. 1, 2008, стр. 99–57.

Zivojin Djuric

THE NEED FOR INTERNAL DIALOGUE

Resume

The author views the issue of Kosovo and Metohija as the greatest problem of domestic and foreign policy of Serbia in contemporary historical circumstances. The problem-based perspective of the Kosovo issue is the conflict portion of the renewed Serbian question in the period that came about after the dissolution of Yugoslavia. In the introductory statement, the author points to the importance of permanent dialogue between different actors, in the endeavour to develop the most accomplished possible comprehension and broadest possible solution to the issue of Kosovo and Metohija. Beside the words of politicians, the internal dialogue regarding the issue of Kosovo and Metohija requires hearing the words of scholars, researchers, experts and scientists. In that regard, conversations between scientists from various domains of the humanities are of particular importance,

as they can, through interpretations from angles of different areas of the humanities, contribute to a better-founded overview of possibility for solving differences in the Serbian-Albanian relations and the Kosovo problem in the entirety of Serbian politics.

The author doesn't view the need for internal dialogue as the chance for hasty and ill-considered decision-making, but as an opportunity for sedate consideration of all possibilities and for the detailed preparation of the decision which, given a positive set of historical surroundings, presents itself as the most likely and beneficial. Relations in all things are obviously changing and the changes in the distribution of global and regional power must be taken into account when the fate of Kosovo and Metohija and Serbia are considered. Likewise, it is necessary to work toward renewing trust and restoring the norms of international law, which have been neglected and which are harshly broken in relation to the divisive issue of Kosovo and Metohija, at the expense of the Republic of Serbia. Finally, the author stresses the necessity and value of internal and external dialogue, but also points out the need for a careful approach in the face of temptations of hastiness and rashness.

Keywords: Serbia, Kosovo and Metohija, Serbian-Albanian relations, the problem of status, solving problems, reintegration of Kosovo and Metohija, internal dialogue, international factor.

* Овај рад је примљен 1. децембра 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 15. децембра 2017. године.